

Jarmo Lainio

Sverigefinnar i Stockholm genom tid och rum

Jarmo Lainio

Sverigefinnar i Stockholm genom tid och rum

NATIONELLA MINORITETER
OCH URFOLKET SAMER I STOCKHOLM 4

Stockholmia förlag

© Jarmo Lainio och Stockholmia – forskning och förlag, 2022

SERIE Stockholmia essä

OMSLAGSBILD Bitte Granlund efter ett montage av Susanne Deist

OMSLAG OCH GRAFISK FORM Bitte Granlund, Granlunds Grafiska

VETENSKAPLIG REDAKTÖR Bo Larsson

KORREKTUR Aurora Holm

TEXTEN ÄR SATT MED Scala OT och Scala Sans Pro

DISTRIBUTION Publit

ISBN 978-91-7031-352-3

www.stockholmia.stockholm.se

Stockholm
stad

Innehåll

Företal	5
Historia – lite om hur finnarna kommit till Sverige och Stockholm	7
Finnar utanför Stockholm	9
Tillfälligheternas permanens	13
Något om begreppen finne, sverigefinne, finlandssvensk och sverigefinländare	20
Något om begreppen finska och sverigefinska	22
Myndigheter och politik	33
Inhemsk lagstiftning och internationella konventioner om minoritetsspråk	37
Uppdateringar av lagar och förordningar	40
Representation och identitet	42
Attitydförändringar hos den sverigefinska befolkningen	42
Mötet med Sverige – utmaningar	46
Från bevarande till revitalisering	46

Referenser	49
Slutnoter	55

Företal

SVERIGES NATIONELLA MINORITETER judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samerna har alla en lång historia i Stockholm. Ändå finns få tydliga spår av deras närvaro i Stadsmuseets samlingar. Samlingarna är stadens minne. Föremål, fotografier, konst och dokument vittnar om förflutetens urbana landskap och erfarenheter. Som alla minnen är de fragmentariska och bristfälliga. Spår från de nationella minoriteternas historia utmärks av brist; både på faktiska lämningar och på kunskap om det som trots allt finns. Det är en historia som präglats av exotisering, förföljelse, splittring och förtryck – men också av handel, utbyte, kamp och samhörighet. En myllrande och rik berättelse som måste få ta plats.

När Stadsmuseet mellan 2020 och 2022 fick möjlighet att arbeta med att synliggöra denna bitvis undanskymda del av stadens minne, valde vi att lägga tonvikt på att berika samlingarna. I ett kunskapsuppbyggande projekt som genomfördes av museets etnologer Minja Hjorth och Anna Juhlin i samverkan med minoriteterna samlades nya berättelser, fotografier och föremål in. En referensgrupp med personer som identifierar sig som tillhörande minoriteterna har varit en viktig del av projektet. Stort tack för ert tålamod med kunskapsluckor och prövande arbetssätt, för att ni delat med er av ert kunnande och varit ett stort stöd. Stort tack också till alla ni som så generöst delat med er av minnen och berättelser. Genom era bidrag inrymmer stadens minne nu fler röster.

Insamlat material lade också grund för en utställning. Titeln ”Vems är du?” är en vanlig fråga för att identifiera någon utifrån

en släkt eller en plats. Staden har historiskt sett varit en miljö där sådana band kapas. För andra blir rötter och arv viktigare. Programverksamhet i samverkan med minoriteterna har berikat utställningen med fördjupningar kring ämnen som berättande, språk, kulturella uttryck och släktforskning.

Till projektet knöts även en forskargrupp. Forskare skrev sammanfattningar utifrån rådande kunskapsläge och sina skilda discipliner. I syfte att ytterligare sprida kunskapen om Sveriges minoriteter publicerar Stockholmia – forskning och förlag nu de underlagen.

I denna bok berättar Jarmo Lainio, professor i finska vid Stockholms universitet, om den månghundraåriga historia som fört finnar till Stockholm genom krig, handel och arbete. Lainio reder här ut begrepp och lagstiftning på ett överskådligt sätt. Han sätter in människors rörelser över och inom gränser i större sammanhang, såväl under de många hundra år då Sverige och Finland var ett rike som efter 1809, då Sverige förlorade Finland till Ryssland, och efter Finlands självständighetsförklaring 1917. Språket, språkpolitiken och dess betydelse för kulturell gemenskap och identitet får här särskilt utrymme. Den långa historien avslutas i nuet, då Stockholm fått en viktig roll i arbetet med att revitalisera det finska språket. Sedan 2010 är Stockholms stad en del av det finska förvaltningsområdet, och 2019 även för meänkieli och samiska.

Stockholm i november 2022

För Stockholmia – forskning och förlag

Rebecka Lennartsson

Historia – lite om hur finnarna kommit till Sverige och Stockholm

ETT AV DE MEST bestående och samtidigt mest flyktiga inslagen i Stockholms gatubild och historia utgörs av finnar. Redan under de många århundraden som Sverige och Finland utgjorde ett rike flyttade finnar kontinuerligt till Stockholm.¹ De flyttade tillfälligt för att arbeta eller för att stanna en längre tid, oftast från kustområden på den finska sidan. Förutom arbete och handel var flykt och militärtjänstgöring i svensk tjänst vanliga orsaker.² Sveriges oftast återkommande militära fiende var Ryssland, emellanåt även Danmark. Även efter 1809, när Sverige slutgiltigt förlorade Finland till Ryssland, och till och med efter Finlands självständighet 1917, fortsatte migrationen av större eller mindre grupper till Stockholm. Såsom historikern Kari Tarkiainen har konstaterat: Finnar har alltid flyttat västerut.³ Deras synlighet har dock oftast varit tillfällig, och i Stockholm finns det inte alltför många minnesmärken eller kulturhistoriska arv efter dem.⁴ (Det finns dock ett mindre antal minnesmärken eller andra tecken på deras närvaro, bland annat exemplifierade i skrifterna *Mitt, sa' finnen om Stockholm*.)⁵ Denna anonymitet kan nog åtminstone delvis sättas i samband med att de finsk- och svenskspråkiga finländare som kom främst var av enkel börd, de tillhörde det arbetande folket. Också personer med högre och synligare ställning i samhället kom, men numerärt kunde dessa inte mäta sig med de stora migrationsvågorna.⁶ Under vissa skeden i modern tid har också

studenter, ämbetsmän och intellektuella tagit sikte på Sverige.⁷

Ibland beskrivs finnar i officiella dokument, ibland i historiebесkrivningar eller i skönlitteratur och reseberättelser.⁸ Till och med i sånger finns omnämningen, såsom någon enstaka gång av Carl Michael Bellman.⁹ I historiska beskrivningar spelar också exempelvis finskättade soldater, officerare och högre militärer en viss roll, såsom hakkapeliternas beridna regemente på 1600-talet.¹⁰ En många gånger beskriven historisk händelse är upproret mot Gustaf III under kriget mot Ryssland 1788–1790. Då omnämns ofta de finska adliga officerarna C.G. Armfeldt, J.H. Hästesko, J.A. Jägerhorn och G.M. Sprengtporten. De var missnöjda med anfallet på Ryssland, som både av militära och lagliga skäl ansågs vara felplanerat, och förde hemliga förhandlingar med Katarina den stora, Rysslands kejsarinna, om fred och viss självständighet för Finland. Både den nedslagna konspirationen och det senare, av J.J. Anckarström genomförda, mordet på Gustav III hade sannolikt sitt ursprung i den motvilja som både finska och svenska adliga officerare kände mot kungens alltmer enväldiga sätt att styra landet. Sprengtporten ledde under kriget det konspiratoriska Anjalaförbundet.¹¹ Även om 1809 var ett ödesår för det sammanhållna riket med Sverige och Finland som huvuddelar, blev skilsmässan – då Finland istället blev ett ryskt storfurstendöme – inte särskilt abrupt, även om den blev traumatisk för många. Frekventa förflyttningar och kontakter över gränserna fortsatte långt in på 1800-talet.

Kanske är den utdragna skilsmässan och den gemensamma historiska basen anledningen till att mycket av det som i dagens Sverige räknas till den svenska litteraturens stora berättelser och dikter härstammar från Finland. Hit hör till exempel myten om Sven Dufva, i J.L. Runebergs *Fänrik Ståls sägner*, liksom Edith Södergrans poesi.¹²

Finnar utanför Stockholm

FÖRUTOM I STOCKHOLM, där finnarna som nämnts inte har lämnat så tydliga spår, har de också etablerat sig i andra delar av landet.¹³ Mest bekant i sammanhanget är Tornedalen, med sin troligen tusenåriga historia av finsktalande.¹⁴ Den finskspråkiga befolkningen där utvecklade så småningom egna kulturella och språkliga uttrycksformer, som skiljer sig från det som finns på andra sidan gränsen och från den svensk- respektive samiskspråkiga befolkningen i Norrbotten.¹⁵ Den språkliga och samhällliga utvecklingen betraktades som så annorlunda att språket fick ett eget namn, *meänkieli* ("vårt språk").¹⁶ På sätt och vis kan man se kvänerna och kvänskan i Nordnorge som en vidareutveckling av det tornedalsfinska arvet och av flyttningen från både norra Sverige och norra Finland. Svenska Tornedalingars Riksförbund-Tornionlaaksolaisets hemsida ger ytterligare information om bland annat språk, kultur och minoritetspolitiska målsättningar.¹⁷

En tredje relativt välkänd närvaro utgjordes av de så kallade skogsfinnarna (*metsäsuomalaiset*), som även har kallats för Värmlandsfinnar (*Värmlännin suomalaiset*) efter den region där de sist existerade som grupp.¹⁸ Från slutet av 1500-talet flyttade dessa personer i stort antal från Finland. Först kom de till de kustnära områdena på den svenska sidan, senare lockades de att breda ut sig i de stora skogsområdena i Mellansverige. Där vittnar benämningen *finnskogarna* om deras tidigare närvaro. Som minnesmär-

ken från den skogsfinska epoken finns bland annat ett stort antal ortnamn och namn på sjöar.¹⁹ En orsak till deras överflyttning var att bönder i Savolax och Tavastland i Finland hade utvecklat en teknik att bränna skogsmark, så kallad svedjebränning, som dels öppnade upp landskapet, dels skapade bättre förutsättningar för vissa typer av jordbruk. Denna teknik ville bland andra Karl IX utnyttja i landskapen i Mellansverige.²⁰ Tidsmässigt sammanföll detta med en period av svält och otrygghet på grund av ryska anfäll på Finland.²¹ Under 1700-talet började dock skogsfinnarnas områden i Sverige krympa, och i början av 1900-talet lärde sig få personer språket av föräldrar som talade så kallad skogsfinska (eller värmlandsfinska). De sista skogsfinska talarna gick ur tiden under 1960-talet. Den mest kände av dem var Niitt-Ahon Jussi, eller Joonas Oinonen, som bland annat blev intervjuad, fick resa till Nordamerika och träffade den finske presidenten Urho Kekkonen.²² Karl Persson, en av de tre sista talarna, var son till Kaisa Vilhuinen, en av de sista sierskorna och ”trollkunniga” kvinnorna i finnskogarna. Hon har senare setts som en viktig kulturbärare, och ett sverigefinskt kulturpris som bär hennes namn delas ut regelbundet av kulturtidskriften *Liekki* (Flamman).

Utöver detta finns det musik och många andra kulturella drag kvar som påminner om skogsfinnarnas existens. Dan Andersson är kanske det mest kända exemplet men även andra svenska personligheter har skogsfinskt påbrå, som till exempel den förre statsministern Tage Erlander och sångaren, skådespelaren och mångsysslaren Björn Skifs.²³ Operasångaren Jussi Björlings finska rötter från Björneborg/Pori i Finland tycks dock vara av mer modernt slag. Den intresserade kan läsa mer på organisationen Finnsams hemsida som ger ytterligare och mångfaldig information.²⁴ Det kulturhistoriska intresset inom Finnsam kompletterades 2021 med ett förbund, med mer minoritetspolitiska mål.²⁵

Försvenskningen av finska namn har återkommande väckt intresse. Ett av de berörda temana rör namnskicket bland värmlandsfinnar.²⁶

I berättelsen om skogsfinnarna är en intressant detalj sammankopplad med den nationalromantiska utvecklingen i Finland. Vid mitten av 1800-talet började finskheten och finskan alltmer ses som nödvändiga för en finsk nationalism och självständighetsrörelse. I Finland samlade bland andra distriktsläkaren Elias Lönnrot in material från så kallade runosångare som på vers sjöng och berättade om det som genom Lönnrots senare och sammanfattande arbete blev det finska nationaleposet *Kalevala* (översatt av bland andra Björn Collinder). Förutom verser om mästarsångaren Väinämöinens utmaningar innehåller det också en skapelseberättelse. Sedan 1800-talets mitt har *Kalevala* varit självklar i finska barns – liksom många finsktättade barns i den svenska skolan – kulturella bildning.

I *Kalevala* handlar en viktig del om Sampo, som kanske kan översättas med "meningen med livet" (även om Sampo också förståtts som en smedja eller utesinlig kvarn). De skogsfinnar som levde i Sverige under 1800-talet, och vars förfäder hade savolaxisk bakgrund med nära anknytning till de östfinska runosångerna, hade bevarat myten om Sampo medan den gått förlorad bland de karelare, ingermanländare och finnar i vars traditioner runosångerna ingått. Carl-Axel Gottlund, en ung student från Finland som studerade i Uppsala i början på 1800-talet, fick reda på att det fanns finsktalande i bland annat Dalarna, norra Västmanland och Värmland, och genomförde därför långa vandringar i dessa områden. Han ville dels förstå var de bodde och hur de levde, dels ville han samla in just sådant ålderdomligt material som man i Finland hade kopplat ihop med den traditionella och äldre finska kulturen. Bland finska forskare fortsatte man sedan

att under ytterligare drygt hundra år, fram emot 1900-talets mitt, samla in och bevara språkligt och kulturellt material i finnskogarna. Sist gjorde man det i Värmland. När finska och sverigefinska barn idag får bekanta sig med Kalevala är det ändå få som vet att Sampo-myten ”upptäcktes” i Sverige.

En diskussion förs idag om huruvida skogsfinnarna var de första sverigefinnarna, eller om de bara var föregångare till dem. Ett sätt att se på detta är att flyttningarnas kontinuitet och det faktum att båda kategorierna i huvudsak var arbetskraftsinvandrare, ändå binder dem samman.

Tillfälligheternas permanens

ARBETE, HANDEL OCH KRIG har alltid fört finnar till Stockholm. Tydliga toppar i den ständigt återkommande migrationen från Finland till Sverige utgörs av de många perioder i Stockholms historia då Sverige låg i krig med Ryssland. Kriegen ledde till att finnar å ena sidan tvångsinkallades till den svenska krigsmakten, å andra sidan till att civilbefolkningen måste fly undan ryssarna för att undkomma ond bråd död eller förföljelser av politiskt slag. Under tidigare sekler har sådana toppar inträffat med jämna mellanrum.²⁷ Under en tidsperiod på drygt 160 år (1563–1721) låg Sverige i krig med Ryssland under cirka 90 år.²⁸

Vissa av krigen var långvariga, som när Sverige under slutet av 1500-talet och början av 1700-talet var inblandat i det tjugofemåriga kriget och stora nordiska kriget (stora ofreden).²⁹ Sverige var delvis också inblandat i det som kallats lilla ofreden (1741–1743). Den senare innebar emellertid en avvikelse från flyttningsmönstret som dittills gällt, i och med att också många ämbetsmän och personer med viktiga positioner flydde till Sverige.

Några år efter migrationsutbrotten vågade många återvända till Finland, men en del av de flyende och arbetande finnarna blev alltid kvar i Stockholm. Samtidigt kom mindre strömmar av finländare såväl dit som till andra städer.³⁰ Finsk migration har kontinuerligt även haft Norrbotten som mål, inte minst under de två senaste seklerna. Under ett par århundraden sökte sig också unga

män till bland annat – och inte minst – Uppsala, som blev ett mål för studier redan under 1800-talet. Denna studentmigration ser vi tydliga spår av även i våra dagar, då många nyblivna studenter eller färskt utbildade ungdomar söker sig från Finland till Sverige på jakt efter goda arbetsmöjligheter eller ytterligare studier. Även i dessa fall återvänder en del, medan andra stannar kvar. Många av dessa ungdomar har haft finlandssvenska som modersmål, andra har mer eller mindre goda kunskaper i svenska.³¹ Svenska är ett obligatoriskt språk för alla som genomför sin skolgång i Finland.

I kölvattnet av män som siktade på en akademisk bana eller på en tjänstemannakarriär skapades också diverse kulturella föreningar, åtminstone till en början. Ett exempel är Stockholms finnkår, som bildades av C.A. Gottlund på 1830-talet. År 1894 grundades också Stockholms finska förening (*Tukholman suomalainen seura*), som även idag fyller en kulturell samvarofunktion för finnar i Stockholmsområdet.³²

I modern tid, från 1950-talets början, har finnar kommit i stora kvantiteter till Sverige. Toppår var 1969–1971, då cirka 110 000 finländare anlände, främst till den starkt expanderande svenska industrin. Även under andra världskriget skedde större rörelser av folk från Finland till Sverige. Bland annat evakuerades cirka 65 000–70 000 barn – så kallade krigsbarn – undan tyska och ryska bombningar och den påföljande svälten och osäkerheten.³³ Från finska Lappland flydde mot slutet av andra världskriget cirka 40 000 människor tillsammans med sina husdjur till Tornedalsregionen. De flydde undan tyskarna som vid sin reträtt mot Sverige och Norge brände de byar och städer som hamnade i deras väg.³⁴

Denna tillfällighetens permanens, eller de tillfälligt avsedda men i praktiken bestående flyttningarna till Sverige, har lett till

att man också ser finnarnas närvaro – i olika regioner och med olika grad av kontinuerlig bosättning – som historisk och traditionell.³⁵ Under 1990-talet ratificerade Sverige som medlem av EU två av Europarådets konventioner till skydd för minoriteter och minoritetsspråk, och fick då också acceptera att både torne-dalingar/meänkieli och sverigefinnar/finska sedan länge är en del av nationen.³⁶ När det gäller den senast nämnda gruppen, beräknade man under 2020 att det i Sverige finns över 720 000 människor med finsk/sverigefinsk bakgrund.³⁷ Siffran grundar sig i en uppskattning av hur många personer som antingen själva invandrat från Finland, har minst en far-/morförälder från Finland eller – om man är född i Sverige – har minst en förälder med finsk bakgrund.³⁸ Siffran säger emellertid inte så mycket om i vilken utsträckning personerna talar finska, eller om vilka språk de talar. I dagsläget (2020–2021) antar man att det kan finnas cirka 200 000–250 000 personer som förstår finska och i viss utsträckning kan tala språket. De flesta av dessa bor i Storstockholm och kring Mälardalen, men det finns även koncentrationer på andra håll, bland annat i Västra Götalandsregionen med Göteborg som ett centrum. Andelsmässigt finns också många sverigefinnar i Norrbottens kommuner, till exempel i Haparanda.

När stora grupper av finnar och finlandssvenskar kom till Sverige efter kriget, kom de inte bara till Stockholm utan även till många av de industristäder och bruksorter som behövde arbetskraft. Därmed uppstod också ett behov av fritidsaktiviteter, politiska föreningar, idrottssällskap och liknande organisationer. En samlande kraft för de finskspråkiga blev efterhand Sverigefinska riksförbundet (*Ruotsinsuomalaisten keskusliitto*, RSKL) som grundades 1957.³⁹ Även om medlemstalet sedermera sjunkit i takt med att den sverigefinska befolkningen blivit äldre eller försvenskad, har riksförbundet med sina cirka tiotusen medlemmar och hund-

ra medlemsföreningar fortfarande en aktiv roll i arbetet för finskan och sverigefinsk kultur.⁴⁰ Kanske börjar dock nya vindar blåsa i föreningslivet: i Haninge bildades under 2020 den första finska föreningen på länge, sannolikt som en effekt av den relativt färska minoritetspositionen (se nedan).

I Stockholmsområdet finns flera områden med en stark finsk närvaro. Exempelvis drog Marabou-fabriken, belägen först i Sundbyberg och sedan i Upplands Väsby, till sig tusentals finska arbetare genom åren, främst kvinnor. I Sundbyberg fanns och finns också en finsk förening, *Jukola-kerho*, grundad 1962, som bland annat har arrangerat danser. Den fungerade som en magnet även för unga dansanta finnskor på Marabou. Motsvarande dansplatser fanns under 1960- och 1970-talen även mer centralt, inte minst restaurang Karelia på Snickarbacken 2–4 och Bal Palais på Kungsgatan 65, senare omvandlat till ett kasino.

När Maraboufabriken flyttade till Upplands Väsby 1976 följde många av de tidigare arbetarna i Sundbyberg med. Upplands Väsby utvecklades sedan till den kommun där det procentuellt sett bodde flest finländare i Stockholmstrakten. Kvar i Sundbyberg finns Marabouparkens skulpturpark, konstmuseum och restaurang, skapade som en motvikt mot industrialiseringen. Det är okänt i vilken utsträckning arbetarna kunde njuta av dem.⁴¹

Även Rinkeby och Botkyrka hade starka finska inslag för cirka femtio år sedan, men efter den omvandling som globaliseringen av migrationen inneburit, har antalet och andelen finnar stadigt krympt. Ändå finns till exempel en av fem sverigefinska friskolor i Botkyrka.

Till skillnad från den tyngre industrin – tillverknings-, metall-, skogs-, transport- och varvsindustri – runt om i Sverige, där tio-tusentals sverigefinnar, främst män men även kvinnor från Finland arbetade, var Stockholm länge målet för unga kvinnor. Arbe-

ten inom vård och omsorg hade en särskilt stark dragningskraft.⁴² Kvinnornas första kontakt med Stockholm var inte sällan ett sommarjobb på en vårdinrättning eller ett sjukhus. Några blev sedan antingen kvar i Stockholm eller återvände till staden senare. Man kan säga att för kvinnor från Finland ersatte vård och omsorg de tidigare viktiga arbetena som pigor, jungfrur eller kokerskor.⁴³

FAKTA Viktiga större invandringsvågor från Finland till Sverige och Stockholm samt deras orsaker

Notera att begreppet *pull and push* används för att ange orsaker för flyttning *till* en plats (till exempel: gott om arbete = pull) respektive orsaker för flyttning *från* en plats (till exempel: krig, missväxt, arbetslöshet = push). Å ena sida handlar det om det som drar till sig människor, och å andra sidan om det som stöter bort dem. Tabellen ger en grov översiktsbild av utvecklingen. Den språkliga bakgrunden är relativ och baserad på både migrationshistoriska data och uppskattningar.

Period	Pull and push	Språkbakgrund
1500-talet slut och framåt (1570–1595)	Svåra förhållanden i Savolax (ryska krig och svält) men även kallelse från den svenske kungen; skattebefrielse under några år efter flytten	Savolaxiska och en del från de tavastländska gränsområdena
Första halvan av 1600-talet (1610–1617)	Sveriges stormaktstid Krig i Europa	Kustområdena (både finsk- och svenskspråkiga bönder och militära ledare; östra Finlands finstalandes religionsflykt till Ingermanland)

Krigstjänstgöring under 1600-talet (1630–1648)	Sveriges stormakts-tid, krig i Europa; del av "30-åriga kriget". Inkallelse till krigsmakten även från Finland	Bl.a. hakkapeliterna, beridna arméförband från Finland, ofta finskspråkiga
Andra halvan av 1600-talet: de nordiska krigen (1655-1661)	Danska krigshärjningar (ledde till "import" av båtsmän och timmermän från Finlands kustområden)	Finland generellt (både det finsk- och svenskspråkiga)
Inledningen av 1700-talet (1700–1721)	Ryska krigshärjningar i Finland; nödår stora nordiska kriget (stora ofreden)	Finland generellt
1741–1743	Ryska krigshärjningar Lilla nordiska kriget (lilla ofreden)	Många ämbetsmän, finsk- och svensk-kunniga från bl.a. Åbo
Slutet på 1700-talet	Ryska krigshärjningar	
Finska kriget –1809	Ryska krigshärjningar (nya gränser i norr)	Kriget ledde till att det samhälleliga och språkliga avståndet började växa och till att meänkielis och finlandssvenskans förutsättningar började utvecklas
1800-talet	Rysk stormaktstid, censur	Unga män, både svensk- och finskspråkiga, ofta via Åbo och Helsingfors

1870-talet	Svält och nödår i Finland, sågverksarbeten vid svenska Norrlandskusten	Österbottningar, främst svenskspråkiga
1940-talet	Krigshärjningar, ryska och tyska. Samordnad flytt av krigsbarn i två vändor	Barn från finskspråkiga hem, i mindre utsträckning svenskspråkiga
1944–1945	Flykt från Lappland, tysk reträtt	Nordfinska bönder och samer
1950- och 1960-tal	Arbetskraftsinvandring; arbetslöshet, bostadsbrist i Finland; äventyrlust	Främst norra och östra Finland; både finskspråkiga och svenskspråkiga (många från Österbotten)
1970- och 1980-tal	Bättre arbetsförhållanden i Sverige, utbildning i Sverige	Hela landet
1990-tal och framåt	Återgång till historiskt mönster med kuststäderna och Stockholm som huvudmål; även annan utbildningsmigration	Från städerna främst, många svenskspråkiga från Nyland

Något om begreppen finne, sverigefinne, finlandssvensk och sverigefinländare

FÖR ATT FÖRSTÅ begrepp använda om personer som flyttat från det som idag utgör Finland till det som idag utgör Sverige, kan det vara bra att känna till vissa grundläggande förhållanden. Bland dessa återfinns benämningar på svensk- och finsktalande i Finland och under senare tid, i Sverige.

I historiska dokument, främst i sådana som tillkom före 1809, erbjuder begreppet *finne* (*suomalainen*) vissa bekymmer. Det är svårt att tolka vem det syftar på, eftersom det inte direkt anger personen i fråga som finskspråkig utan i stället användes om personer med ursprung i Finland. Idag används ju också begreppet *finne* för att referera till en finskspråkig person från Finland.

I Finland har det från 1100-talets mitt även funnits svenskspråkiga personer, personer som bosatte sig i kustområdena i syd, sydväst, väst och på Åland. Men det var först mot slutet av 1800-talet som begreppet *finlandssvensk* (*suomenruotsalainen*), det vill säga en svenskspråkig finländare, började användas.⁴⁴

Finländare (som även detta heter *suomalainen* på finska) används när man talar om såväl finsk- som svenskspråkiga från Finland (och även andra grupper som har finsk nationalitet, till exempel assimilerade karelare). Grupper såsom romer och samer från Finland brukar man dock kalla just romer och samer på grund av deras etniska och kulturella särart, även om de är finländare till nationaliteten.

I modern tid, det vill säga efter andra världskriget, blev invandringen till Sverige från Finland åter historiskt omfattande. När många sedan stannade kvar i det nya landet, uppstod ett behov av att särskilja dem från såväl finländare i Finland som från svenskar i Sverige. I början av 1980-talet började ordet *sverigefinne* (*ruotsinsuomalainen*) användas om en person som hade finskspråkig bakgrund i Finland, och *finlandssvensk i Sverige* om en svenskspråkig person från Finland. Tillsammans kallades de då för *sverigefinländare* (som även detta heter *ruotsinsuomalainen* på finska). I vissa sammanhang har man även ansett det vara viktigt att kunna särskilja finnar från Finland från sverigefinnar, varpå begreppet *suomensuomalainen* (finlandsfinne) uppstod. Detsamma gällde svenskar från Sverige från finlandssvenskar, varför begreppet *ruotsinruotsalainen/riikinruotsalainen* (sverigesvensk/rikssvensk) behövdes.

Något om begreppen finska och sverigefinska

NÄR DET GÄLLER den *finska (suomi)* som sverigefinnar använder, kallas den talade finskan i Sverige ofta för *sverigefinska (ruotsinsuomi)*. Den finska som skrivs av dem har i stort sett samma regler som finskan har i Finland. Den kallas ofta också just för finska eller, ibland, för standardfinska (*yleiskieli, kirjakieli, standardikieli*).

När det gäller den svenska som finlandssvenskar talar kallas den fortfarande för finlandssvenska (*suomenruotsi*). Den svenska som finnar som flyttat till Sverige lär sig och använder, kan ibland vara svår för svenskar att särskilja från finlandssvenskan. Men generellt kan man säga om både sverigefinskan och finlandssvenskan i Sverige, att det är svårt för talarna att upprätthålla deras användning. Detta leder med tiden till att barn som har finskspråkiga rötter i Finland tappar i förmåga att använda sin finska, och att barn som har finlandssvenska rötter ofta anpassar sig till att använda *rikssvenska (riikinruotsi, ruotsinruotsi)*, det vill säga den svenska som omgivningen i Sverige använder.⁴⁵

Sverigefinnar som grupp (*ruotsinsuomalaiset*), och finskan som språk (*suomi*) fick år 2000 så kallad nationell minoritetsstatus. Sverige har därmed åtagit sig att skydda både det finska språket i Sverige och de kulturella särdrag och identifikationer som är kopplade till det sverigefinska arvet. Trots försök att få samma status för finlandssvenska(r) har Sverige inte accepterat dem som en

minoritet. Finlandssvenskan anses vara en (östsvensk) variation av svenskan.

FAKTA *Begrepp om folk och språk i Sverige med finsk bakgrund – historisk utveckling*

Region/område	Folk	Språk
Tornedalen (möjlig från 1000-talet)	Tornedalingar	Meänkieli (tidigare finska, norrbottensfinska, tornedalsfinska m.m.; idag särskiljer man också en handfull dialekter av meänkieli)
Värmland, Finnskogarna (från 1500-talets slut och fram till 1960-talet)	Skogsfinnar, Värmlandsfinnar, svedjebönder	Skogsfinska, Värmlandsfinska, med savolaxiska drag
Stockholmsområdet (från ca 1200-talet)	Stockholmsfinnar, "finnar"; finlandssvenskar	Kustnära både svensk- och finskspråkiga dialekter; senare även från/via Åbo och Helsingfors

<p>Hela Sverige, men främst i städer kring Mälardalen, inklusive Stockholm, kring Göteborg, kustområdena vid Bottenhavet, Tornedalen (från 1800-talet och framför allt från och med andra världskriget)</p>	<p>Sverigefinnar, finnar i Sverige; finlandssvenskar</p>	<p>Sverigefinska under utveckling, finska dialekter främst från norra och östra Finland; finlandssvenska dialekter, bl.a. österbottenska, helsingfors-svenska, åländska</p>
---	--	---

Anmärkning: Inom alla grupper är det naturligt att många efterhand blivit svenskar till identitet, språk och kultur.

Under flera årtionden efter andra världskriget, när inflyttningen från Finland i denna historiska fas var som livligast, betraktade man finnarna och finlandssvenskarna från Finland som invandrare. Detta gällde även flera av de grupper som år 2000 blev nationella minoriteter. Under kriget och efterkrigstiden kom det mer än 600 000 människor från Finland till Sverige, och ännu 2017 fanns det cirka 417 000 personer som kan kallas första respektive andra generationen sverigefinländare.⁴⁶ Många flyttade tillbaka, samtidigt som det föddes barn i Sverige som hade finska rötter. Först på 1980-talet, när man i Sverige började spegla sig mot de grupper som flyttat till Sverige och som tillhörde andra kulturer och hade andra språk, började man uppfatta och studera den mångfald som alltid funnits i landet.⁴⁷ Man började också intressera sig för vad som var svenskt.⁴⁸ Detta banade väg för en mer insiktsfull syn såväl på finnarna som på andra etniska och språkliga grupper i den svenska historien.⁴⁹

Även om det kontinuerligt har funnits finska organisationer och inflyttare från Finland var det först under efterkrigstiden, från 1950-talets mitt, som det skapades en mer stabil plattform för utvecklingen av en sverigefinsk kultur. Finskspråkiga och fin-

landssvenska organisationer började grundas vid denna tid (exempelvis det tidigare nämnda Sverigefinska riksförbundet), men främst skedde etableringarna under 1960- och 1970-talen.⁵⁰ Under 1980-talets slut flyttade de sverigefinska organisationerna fram sina positioner, och hävdade sin historiska hemvist på ett annat sätt än tidigare. Man utropade sig till en nationell minoritet 1992, vilket dock inte erkändes av Sveriges dåvarande regering.⁵¹ Samtidigt påbörjades en utarmning av föreningarnas medlemstal.

Under 1990-talet började man att officiellt omvärdera den historiska hemvisten för de fem grupper som år 2000 erkändes som minoriteter i Sverige (finnar, judar, romer, samer och torne-dalingar) och deras språk fick parallellt med detta en nationell minoritetspråksstatus.⁵² Delvis skedde detta på grund av Sveriges vilja att bli medlem i EU, men det fanns även andra krafter och insikter som ledde till erkännandet. En viktig del i detta var den politik som de nationella minoriteternas organisationer förde. Det korta fysiska avståndet mellan bland annat Sverigefinländarnas delegation och Sverigefinska riksförbundet – båda hemmahörande i Stockholm – och Sveriges centrala myndigheter i Stockholm hade alltså vissa praktiska fördelar.

Åren 1999–2000 etablerades Sverigefinländarnas delegation (*Ruotsinsuomalaisten valtuuskunta*), vars mål var att bli ett slags sverigefinskt parlament⁵³ likt Svenska Finlands folkting, numera Folktinget.⁵⁴ Delegationen har utvecklats till en partipolitiskt oberoende paraplyorganisation för olika föreningar som har till syfte att stötta och bygga vidare på sverigefinskheten och de minoritetsrättigheter som är kopplade till gruppen och dess språk. Delegationen har under en tid haft sin hemvist på Finlandsinstitutet (*Suomi-Instituutti*) i centrala Stockholm.⁵⁵

En annan inspiration till Delegationens grundande var Sam-

etinget, som inledde sin verksamhet 1993. Lika långt som för Sametinget har dock utvecklingen inte fört den sverigefinska minoritetsmarkeringen, men som vi nyss sett fungerar Delegationen ändå som en nationell paraplyorganisation för andra nationella, ofta stockholmsbaserade, organisationer. Under lång tid var Markku Peura dess ordförande, parallellt med sitt uppdrag som rektor för den sverigefinska skolan i Upplands Väsby. En annan ordförande var Martti Paananen, som också varit Finska församlingens kyrkoherde. Delegationen har haft sitt säte i Stockholm (Snickarbacken 2–4), liksom många av de andra centrala paraplyorganisationerna, bland annat Sverigefinska riksförbundet (*Ruotsinsuomalaisten keskusliitto*; se nedan). RSKL har länge haft sina lokaler på Södermalm, på Bellmansgatan 15. Den nuvarande styrelseordföranden heter Pirkko Karjalainen. Under en lång tid var Voitto Visuri ordförande och före honom, under det omvälvande 1990-talet, innehade Esko Melakari generalsekreterartjänsten.

På Bellmansgatan 15 på Södermalm återfinns också Sverigefinska ungdomsförbundet (*Ruotsinsuomalaisten nuorten liitto*; RSN). Genom en officiell nyordning i början på 2000-talet kom alla ungdomsförbund att särskiljas från sina moderorganisationer, vilket skulle leda till en ökad självständighet, med egen budget och organisatorisk struktur. Förbundet grundades dock redan 1993. RSN arbetar för att sverigefinska barn och ungdomar ska kunna behålla och utveckla sitt språk, sin kultur och sin identitet. År 2020 hade förbundet tio aktiva medlemsföreningar spridda över hela Sverige med totalt 523 medlemmar. Ett av förbundets kärnuppdrag är att möjliggöra för de unga att organisera sig på egna villkor. Därtill bedriver förbundet politiskt påverkansarbete, i syfte att stärka unga sverigefinnars mänskliga rättigheter och att främja det finska språkets ställning i Sverige. En fråga som de driver är rätten till modersmålsundervisning. Kärnan i påverkans-

arbetet har länge varit att säkerställa unga personers inflytande i den demokratiska processen, med ett särskilt fokus på samråd.

Att driva projekt är en viktig del av ungdomsförbundets verksamhet. Alla utgår de från visionen att samtliga sverigefinska barn och unga kan behålla och utveckla sitt språk och sin kultur. Ett par exempel på sådana projekt är Språkpaketet, vars syfte är att inspirera och uppmuntra sverigefinska familjer att prata finska med sina barn, och Rättighetskassen, ett informations- och inspirationspaket om sverigefinskhet riktat till unga mellan cirka femton och tjugofem år. Förbundets ordförande blev 2020 Jessica Preiman, bosatt i Göteborg. Som förbundets generalsekretäre arbetar Laura Hagström sedan 2019.⁵⁶ Verksamheten och medlemmarnas språkkunskaper varierar, vilket innebär att även svenska kan användas när kunskaperna i finska inte räcker till. Nyligen har man i egen regi påbörjat språkkurser för dem som inte kan men vill tala finska.

Många av dem som haft tunga poster inom ungdomsförbundet är uppvuxna i Finland. Visst samarbete har man också med Stockholms finska studentförening (*Tukholman suomalaiset opiskelijat*), som främst värvar sina medlemmar bland studenter vid Stockholms högskolor, inte minst från Stockholms universitet.⁵⁷ Ungdomsförbundets verksamhet är en indikator på hur livskraftigt det sverigefinska föreningslivet och aktiviteten bland ungdomar är inför framtiden. Även RSKL har åter upptagit olika aktiviteter för sverigefinska barn och unga, bland annat sommarläger.

På Bellmansgatan 15 fanns under en tid också barn- och ungdomsteatern Uusi teatteri/Nya teatern, grundad 2003. Den ger teaterföreställningar på två språk, för vuxna även på finska. Senare har den flyttat sin administrativa hemvist till Hälsingegatan 12, medan dess konstnärliga verksamhet finns på Västmannagatan 56 där också Olympiateatern har sina lokaler.⁵⁸

Även andra kultur- och minoritetsbärande organisationer, liksom dito media, har sina högkvarter i Stockholmsområdet, såsom Sverigefinska lärarförbundet hade fram till sin nedläggning hösten 2020 (ordföranden hette fram till nedläggningen Sirpa Humalisto).

Tidningen *Ruotsin suomalainen*, grundad av Sverigefinska riksförbundet 1964, återfinns idag i Skärholmen, där den under lång tid har drivits av huvudredaktören Tapani Kekki.⁵⁹

I Radiohuset på Gärdet fanns länge public servicekanalen *Sisuradio* (numera heter den SR Finska, men verksamheten äger rum på samma adress), och i kvarteret intill, på Oxenstiernsgatan 26–34, finns SVT:s nyhetsredaktion *Uutiset/Nyheter* och annan tv-verksamhet på finska. Granne med SVT är Utbildningsradion (UR) som liksom de redan nämnda två public service-bolagen har i uppdrag att sända program på de nationella minoritetsspråken.⁶⁰ Många av de journalister och redaktörer som arbetar inom public service-media har flyttat från Finland till Sverige som vuxna, såsom exempelvis Taneli Männikkö, redaktionschef för SR/Finska i början av 2020-talet.

Kulturhuset Finlandsinstitutet finns sedan länge på Snickarbacken 2–4. Där låg tidigare den legendariska restaurang- och hotellrörelsen *Karelia*, som bland annat hade återkommande tango-kvällar. Hotellrörelsen, som hade ingång från Birger Jarlsgatan, övertogs 1994 av kinesiska intressenter. Finlandsinstitutet driver idag ett omfattande kulturprogram och distribuerar bland annat finska filmer till kommuner och biografier, även utanför Stockholmsområdet.⁶¹ För att tillgängliggöra både finsk och sverigefinsk kultur för en bredare publik har man tvåspråkiga aktiviteter, som ibland också tolkas. Bland de nutida evenemangen finns Finntastic, ett musikarrangemang för unga som drar stor publik.⁶² Man har galleri- och utställningsverksamhet och arrang-

erar konserter, konferenser och möten. Institutet medverkar också i arrangemangen av de sverigefinska kultur- och bokmässorna och hyser även det mest välförsedda finskspråkiga biblioteket i Sverige. Från och med 2021 har det även som ett nationellt resursbibliotek ett riksansvar för finsk litteratur, speciellt för skolorna. Institutet ska fungera som ett informationscentrum för kommuner och skolor som har behov av information om finsk litteratur. Institutets nuvarande direktör, Anders Eriksson, är en av få riks-svenskar som arbetar även på finska.

Också myndigheten Språkrådet (*Kielineuvosto*) har sin hemvist i Stockholm, på Alsnögatan 7 på Södermalm. Språkrådet har en finsk avdelning som arbetar med att långsiktigt verka för sverigefinsk språkvård och ger ut tidningen *Kieliviesti*.⁶³ Avdelningen publicerar också ordlistor med sverigefinska ord och namn på svenska myndigheter samt begrepp för svenska samhällsfenomen på finska. Under pandemin har man exempelvis arbetat fram en corona-ordlista. Avdelningen arrangerar även ett årligt språkseminarium (som under flera år ägt rum på Finlandsinstitutet), som brukar besökas av ett hundratal intresserade från hela landet. Under pandemin skedde dock detta via webinarier.

Avdelningen för finska vid Språkrådet föregicks av Sverigefinska språknämnden, som grundades 1975. Språkrådet i sin tur ingår sedan 2006 i Institutet för språk och folkminnen (Isof), som bildades då.⁶⁴ Under lång tid var Paula Ehrnebo den drivande kraften i Sverigefinska språknämnden och på Språkrådets finska avdelning. De anställda språkvårdarna idag heter Riina Heikkilä och Tarja Larsson.

På Stockholms universitet (*Tukholman yliopisto*) finns en av de tre kvarvarande institutionerna i landet (Uppsala och Umeå universitet är de två övriga), som har ansvar för finskundervisningen på högskolenivå och för forskning om finska och sverige-

finska. Finska avdelningen (*suomen osasto*), som är en del av en större språkinstitution, har som enda institution i landet undervisning både i och på finska, med språk och litteratur som huvudsakliga områden.⁶⁵ Som enda institution i landet finns där också en regelrätt forskarutbildning i finska. Den medvetna policyn är att inkludera sverigefinska förhållanden i undervisningen och forskningen. Flera av medarbetarna är också aktiva inom samhällsområden som är kopplade till undervisning om finska och finsk kultur i Sverige (förutom Jarmo Lainio, även Heidi Grönstrand, Outi Oja, Sari Pesonen, Lasse Vuorsola). Från och med pandemin 2020 kombineras campusundervisning med undervisning på distans. Sedan 2014 har man parallellt med motsvarande uppdrag för samiska och meänkieli (båda Umeå universitet) samt romani chib (Södertörns högskola), byggt upp en ämnesläraryt- bildning i finska för grundskolans senare år.⁶⁶ Under 2020 fyllde finskundervisningen vid Stockholms universitet, tidigare Stockholms högskola, 90 år.⁶⁷ Den förste professorn hette Osmo Hormia, som även var aktiv i RSKL under en tid. Den nuvarande professorn heter Jarmo Lainio, som 2008 efterträdde Erling Wande, bördig från Tornedalen.

En av de äldsta institutionerna som fokuserar på finska verksamheter är Finska församlingen i Stockholm (*Tukholman suomalaisen seurakunta*), som ligger granne med Stockholms slott på Slottsbacken 2 i Gamla stan.⁶⁸ Den nuvarande kyrkan, som församlingen köpte och flyttade in i år 1725, fyller trehundra år 2025. Innan den började att användas som kyrka fungerade byggnaden som idrottslokal för bollsporter intill Stora Bollhuset, under namnet Lilla Bollhuset. Men den användes även som teaterlokal, bland annat för kringresande tyska teatersällskap. Församlingen är betydligt äldre än kyrkan och fyller 450 år 2027. Den fick således nöja sig med ett kringflackande liv under ett par sekel (bland an-

nat i Tyska kyrkan i Gamla stan) innan man kom till rätta i den nuvarande kyrkan. I anslutning till Finska kyrkan finns även ett par minnesmärken om stupade och frivilliga i Finlands krig under 1900-talets mitt.

Bredvid Tyska kyrkan låg under en tid även Amund Laurentsons kungliga tryckeri, där de första finskspråkiga böckerna framställdes under 1500-talet: Mikael Agricolas abc-bok (*ABC-kiria*, 1543), hans bönbok (*Rucouskiria*, 1544), Nya testamentet (*Se wsi testamentti*, 1548) och en kyrklig handbok (1549).⁶⁹ Finska kyrkan och församlingen i Stockholm utgör de mest långvariga verksamheter som bedrivits på finska i Sverige. Under de tidigare århundradena kunde predikningar ske periodvis på finska och svenska, men på 1600-talet hölls de mestadels på finska. Även idag har man tvåspråkig verksamhet, men finskan är huvudspråk. Som församlingsmedlem bör man ha koppling till både Finland och Sverige, genom att vara folkbokförd i Stockholms stift och ha koppling till Finland genom föräldrar, far- eller morföräldrar eller genom att vara född i landet. Den nuvarande kyrkoherden heter Martti Paananen.

Sverigefinländarnas arkiv (*Ruotsinsuomalaisten arkisto*) grundades 1977.⁷⁰ Institutionen har ett nationellt uppdrag att samla in arkivmaterial från föreningar och enskilda, främst från finskspråkig verksamhet men även svenskspråkigt/finlandssvenskt material tas emot. Arkivets målsättning är att fungera som ett nav i informationsspridningen om frågor som rör den sverigefinska minoriteten. Det har haft sitt kontor på flera adresser i Stockholm, men finns idag i *Suomalainen kirjakauppa*, Finska bokhandeln, på Birkagatan 21 i Vasastan.⁷¹ Materialet förvaras huvudsakligen i Eskilstuna, men även i Riksarkivet i Arninge. Arkivet leddes från grundandet 1977 och fram till 2019 av arkivchefen Erkki Vuonokari. Det nuvarande arkivarbetet utförs av Anna-Karina Bogren

och Helen Kantokoski Kviby. Ordförande i styrelsen var under många år Markku Peura, idag är det Markus Lyyra, tidigare också ordförande i Sverigefinska ungdomsförbundet, som innehar posten. *Kirjakauppa* är den enda bokhandeln i Sverige för finsk litteratur och finns även den på nämnda adress i Vasastan. Den drivs av en kollektiv bok- och kulturförening (*Kirja- ja kulttuuriyhdistys*), som har sitt kontor i bokhandeln. Föreningen har en central roll i stöttandet av sverigefinsk litteratur och i arrangerandet av den årliga sverigefinska bok- och kulturmässan.⁷²

I början av 1990-talet blev det möjligt att bilda friskolor, i samband med att kommunerna tog över ansvaret för den obligatoriska grundskoleutbildningen. Då blev det också möjligt att kompensera för att kommunerna mer eller mindre släppte sitt ansvar för tvåspråkig undervisning, vilket bland annat drabbade de finskspråkiga/tvåspråkiga klasserna hårt. Fyra av de fem kvarvarande tvåspråkiga sverigefinska friskolorna finns idag i Stockholmsområdet (Kungsholmen, Kista, Botkyrka och Upplands Väsby), den femte finns i Eskilstuna. Skolorna har också förskolor kopplade till sig. Förutom att de fungerar som utbildningsinstitutioner, har de centrala roller för både lokala och nationella aspekter på undervisning i och på finska. De fungerar som remissinstanser och den tvåspråkiga Sverigefinska skolans ledning sitter som representanter i paraplyorganisationer för sverigefinska frågor. Inte minst Heli Lindström, långvarig rektor för Sverigefinska skolan på Kungsholmen, har varit aktiv i sådana sammanhang.⁷³ I och med att skolan ligger centralt i Stockholm har hon haft bra möjligheter till sådant arbete, kanske bättre än hennes kollegor på andra håll. 2021 efterträddes hon av Marko Leppälä Smolander.

Myndigheter och politik

DET FINNS LAGAR och regleringar som ger sverigefinnar och finskan ett formellt, samhälleligt skydd och stöd (mer om dessa nedan). Dessa har kommit till dels som ett resultat av den omfattande invandringen främst efter andra världskriget, dels som en del av svensk historia och svenskt kulturarv. Det är också tydligt att internationaliseringen av Sveriges kontakter lett till ytterligare förändringar i den nationella lagstiftningen.

Man kan i dessa lagar och regleringar å ena sidan se hur sverigefinnarna haft en stark roll i utbytet mellan invandrade grupper och det svenska samhället. Å andra sidan kan man också se att ju mer man vetat om finnarnas historia i Sverige, desto tydligare har den historiska kopplingen till tidigare århundraden och tidigare invandringsrörelser blivit, vilket binder en finsk befolkning till Sverige. Stockholm har hela tiden varit ett nav i sådana kontakter mellan de två länderna. Både rollen som den största invandrargruppen under lång tid och rollen som den största nationella minoriteten, har medfört att representanter för sverigefinnarna fått bära ett visst kollektivt ansvar för invandrares sakfrågor och senare även för minoritetspolitiska strävanden generellt. Bland minoriteterna själva har dock insikten om att man har både gemensamma och särskilda behov lett till att varje minoritet var för sig för en dialog med regeringsrepresentanter och myndigheter, sam-

tidigt som ett visst utbyte sker mellan minoriteterna och i gemensamma möten med regeringen.

Förutom att förstå hur det svenska samhället reviderat sin syn på invandrare och minoriteter, är det också nödvändigt att veta att synen bland sverigefinnarna själva, som minoritet och på finskan som minoritetsspråk, har förändrats och utvecklats parallellt med samhällets syn. Man kanske till och med kan se detta som en orsak till ändringarna i lagstiftning och andra regleringar. Förändrade inställningar har under de senaste två, tre decennierna observerats både bland den svenska befolkningen och bland sverigefinländarna själva (Faktaruta 3). I den större bilden ingår dock även variationer i hur svenskarna sett på sig själva i relation till sina nordiska grannar och till Europa i övrigt. Vissa regleringar återspeglar också hur synen inom och utanför den sverigefinska gruppen påverkats och förändrats, samt speglar de ändrade attityder till sverigefinnarna. Högst schematiskt kan man alltså återge den efterkrigstida utvecklingen som i Faktaruta 3 nedan.

FAKTA *Sverigefinnarnas självförståelse och samhällets syn på sverigefinnar över tid*

Orden i fet stil ska ses som nyckelord som visar förändring över tid, angående minoritetens självförståelse och samhällets syn på minoriteten.

Tid	Självförståelse inom minoritetsgruppen (sammanfaller ofta med samhällets syn på gruppen)
Fram t.o.m. 1930-talet	Finsk stam (tornedalingar, skogsfinnar, stockholmsfinnar), historisk migrationsbild; arbetare och flyktingar
1940-tal	Flyktingar , även krigsbarn
1950-tal	Arbetskraft , flyktingar

1960-tal	Utlänningar, utlandsfinländare, arbetare, unga
1970-tal	Invandrare, arbetare, Sveriges finländare
1980-tal	Invandrare, Sveriges finländare, ”toppåren”
1990-tal	Inhemsk grupp, sverigefinnar, minoritet
2000-tal	Nationell minoritet , den historiska migrationsbilden delvis återställd; revitalisering nyckelord
2010	Minoritetspolitisk anpassning /”kotoutuminen” och ny fragmentering
2015	Minoriteten anonymiserad p.g.a. stor annan nyinvandring
2020-	Minoriteten mognar , handlingsprogram för långsiktig integration och revitalisering; pandemins effekter – pausade aktiviteter och kortvarigt ansträngd relation med Finland; långsam återgång till det ”normala”

Av helt central betydelse för hur både arbetsmarknaden och den demografiska utvecklingen förändrades var de effekter som andra världskrigets efterdyningar förde med sig för de nordiska länderna. Deras gemenskap stärktes och fick ett slags pånyttfött genombrott under 1950-talet, då Finlands roll delvis omtolkades och målet att integrera Finland i Norden blev mer fokuserat. Genom att en öppen nordisk arbetsmarknad skapades 1954 och att passkontrollerna mellan länderna upphörde 1957, kunde såväl Finland som Norge och Danmark se Sverige som ett arbetsmarknadsalternativ när de egna ländernas möjligheter var mer begränsade.⁷⁴ Förvisso fanns samma möjligheter att arbeta i de andra nordiska grannländerna, men eftersom svensk industri hade en formidabel tillväxt under 1950- och, främst, 1960-talet, drog Sverige

till sig invandrare. I första vändan och i första hand kom de från Finland och från de andra nordiska grannländerna, men snart kom de även från Sydeuropa. Så småningom utvidgades Sveriges dragningskraft, inte minst till länder där politisk oro eller rentav diktaturer uppstod. Punktvisa flyttvågor växte fram under relativt korta perioder. Exempel på sådana händelser och länder är Ungern 1956, Grekland 1968, Chile 1973–1974, Uganda under 1980-talet, Iran 1978–1979. Senare exempel är Balkan i början av 1990-talet, Irak 1990 och 2003–2011, Syrien 2015, Afghanistan och Ukraina 2021.⁷⁵ I vissa av dessa fall har de explosiva händelserna blivit mer långvariga och därmed också lett till viss keddj migration. I bakgrunden har den finska in- och utvandringen till Sverige dock fortsatt som den alltid gjort. I viss mån kan man också beträffande romer och judar prata om mer eller mindre kontinuerliga, återkommande migrationsrörelser under kortare perioder.

Den omfattande invandringen på 1950- och 1960-talen satte det svenska mottagandet på prov. Vartefter, när det blev klart att många inte skulle återvända efter något år som man allmänt trodde, krävdes olika slags bilaterala och nordiska överenskommelser. Syftet var att underlätta både för det nya värdlandet och för invandrarna att skapa förhållanden som tillät en långsiktig integration. Bland de samhälleliga områden som krävde anpassning av både Sverige och av invandrarna och deras efterkommande var skola och kulturliv de viktigaste, men i början av efterkrigstiden var även arbetsmarknadsregleringar och partipolitik centrala. För att till exempel finnarna skulle kunna fungera i samhället i stort, var det nödvändigt att skapa gängse tolk- och översättningsstrategier. En finsk-svensk tolkutbildning startades på försök 1976 på Finska institutionen vid Stockholms universitet, och utvecklades sedan till en tolklinje. Idag finns sådana utbildningsmöjligheter

på Stockholms universitet inom TÖI, Tolk- och översättarinstitutet, en avdelning på Institutionen för svenska och flerspråkighet.

De utmaningar som de finsktalande kanske främst upplevde i Sverige, men som även hade motsvarigheter i de övriga nordiska länderna, ledde till att Nordiska rådet utformade den Nordiska språkkonventionen. Den baserade sig på diskussioner förda redan på 1960-talet och undertecknades 1981, men trädde i kraft först 1987.⁷⁶ Denna konvention har senare hamnat i glömska, men fyllde under många år en viktig funktion för språkliga och medborgerska rättigheter för nordbor boende i andra nordiska länder än sina egna.

Inhemsk lagstiftning och internationella konventioner om minoritetsspråk

Under detta avsnitt presenteras några milstolpar i utvecklingen av regleringar för och synsätt på invandrare och minoriteter. Från 1969, i och med grundandet av Statens invandrarverk, hade en egen myndighet ett huvudansvar för migrations- och integrationsfrågor. Fram till 1990-talet gällde det också de nationella minoriteterna. Sedermera, efter diverse hemvister inom olika departement, har ansvaret för frågor som rör nationella minoriteter kommit att ligga under Kulturdepartementet. Utöver de regleringar som nämns nedan finns en mängd andra mindre eller mer omfattande dokument som spelat en viktig roll i integrationen av de nationella minoriteterna. Förutom en beskrivning av olika typer av regleringar av den nationella minoritetspolitiken finns i Bajqincas avhandling från 2019 en genomgång av ideologiska och politiska skiftningar i svensk minoritets- och språkpolitik mellan 1957 och 2017.⁷⁷

FAKTA *Händelser, lagar och regleringar av vikt för sverigefinnar och finskan/sverigefinskan i Sverige*

1991: Kommunaliseringen av skolan samt

1991: friskolereformen innebär sammantaget att kommunerna fransäger sig uppdraget att skapa förutsättningar för tvåspråkig utbildning. Parallellt med detta reduceras hemspråksundervisningen kraftigt. Som ett alternativ till kommunal tvåspråkig undervisning grundas en handfull tvåspråkiga sverigefinska friskolor.

1994: Finska erkänns som inhemskt språk i en skrivelse från regeringen, vilket även innebär att hemvisten för finska som ett historiskt minoritetsspråk i Sverige erkänns officiellt.⁷⁸

1995: Sverige går med i Europeiska unionen (EU), vilket bland annat innebär att minoritetspolitik och skydd av nationella minoriteter måste klargöras.

2000: Sverige ratificerar Europarådets två konventioner om nationella minoriteter respektive om landsdels- och minoritetsspråk.⁷⁹ Detta innebär att Sverige ska skapa en minoritetspolitik och med jämna mellanrum rapportera om denna och om minoritetsspråkspolitiken. Sverige ska också rapportera om sina åtgärder gällande minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Dessa följdes av Europarådets granskningsrapporter.

2002: En utredning om svenskans position gentemot engelskan sammanvävs med den nya minoritetsspråkspolitiken, vilket också leder till Språklagen 2009.⁸⁰

2005: En utredning om de nationella minoriteternas förbättrade position i Sverige bidrar till Lag om nationella minoriteter 2009/2010.⁸¹

2009: Språklagen ger teckenspråket och de nationella minoritetsspråken i princip samma lagliga status som svenska, och särskiljer dem från invandrarspråken.

2010: Lag om nationella minoriteter, vilken bland annat innebär att de så kallade förvaltningsområdena inrättas för finska, meänkieli och samiska, de tre territoriella minoritetsspråken i Sverige (detta inkluderade inte de icke-territoriella språken jiddisch och romani chib).

2015: Skollagen ändras, vilket bland annat innebär att de nationella minoritetsspråken ska kunna studeras som första- och andraspråk (modersmål och nybörjarspråk).

2017: Tre utredningar färdigställs om nationella minoriteter (2) och nationella minoritetsspråk i skolan (1).⁸² Det innebär att minoritetslagen skärps på en del punkter, och att det sker en genomlysning av undervisningen i de nationella minoritetsspråken. Det i sin tur leder till att vissa förändringsprocesser i den svenska minoritetspolitiken inleds. Utredningen om undervisningen i nationella minoritetsspråk leder dock inte till en förbättring av den.

2021–2022: Diverse ekonomiska förbättringsinsatser inleds, till en början som treåriga projekt (för de flesta satsningar som nämns nedan görs motsvarande ansträngningar för de övriga nationella minoritetsspråken):

- Medel till utökad filmvisning av finsk film i Sverige via Finlandsinstitutet;
- inrättandet av Finlandsinstitutets bibliotek som ett nationellt resursbibliotek;
- ikraftträdande av ett handlingsprogram vid ISOF (Institutet för språk- och folkminnen) för de nationella minoritetsspråken;
- Språkcentrum för finska i Uppsala vid ISOF etableras;

- förstärkning av medel till de nationella sverigefinska organisationerna;
 - uppdrag till Skolverkets att koordinera undervisningen i nationella minoritetsspråk samt finansiering av arbetet;
 - revitaliseringsmedel ges till Finska avdelningen vid Stockholms universitet.
-

Även andra satsningar har gjorts under 2021–2022. De flesta har skett som en indirekt följd av de nationella minoriteternas önskemål i kombination med de internationella påtryckningar som Europarådets granskningar medfört. Staten försöker därmed tillmötesgå krav som framställs internationellt och som stötts nationellt.

Vid skiftet mellan 1980-tal och 1990-tal fattades också ett par ödesdigra beslut, som innebar att det konkreta stödet till finskan och andra språk än svenskan tydligt försvagades. Främst gällde detta inom utbildningssektorn. 1991 års friskolereform återspeglade en generell vindkantring i svensk politik, nämligen att den enskilde nu både gavs möjligheter till och avkrävdes ett större ansvar och individuell aktivitet, samtidigt som kommunernas makt utökades. Som nämnts ovan har denna utbildningspolitik inte lagts till rätta ens idag, 2022.

Uppdateringar av lagar och förordningar

Nationella regleringar och lagar tenderar – när de har aktualitet – att bli uppdaterade och ändrade. Sådana ändringar i lag-, utrednings- och förordningstexter är emellanåt besvärliga att upptäcka. När det gäller lagar och förordningar lönar det sig att söka på regeringens officiella hemsida (www.regeringen.se) och bekanta sig med de publikationsserier som finns där. Har man sökordet

för en lag eller förordning, är processen enklare. Med detta sagt kan man bara konstatera att det som beskrivits ovan, ändras förr eller senare. Även verksamheter förändras, och samhällets pågående digitalisering påverkar hur tillgänglig informationen är och hur omformuleringar av tidigare versioner går att följa upp.

Representation och identitet

Attitydförändringar hos den sverigefinska befolkningen

Till en viss del är de aspekter som behandlas här en följd av hur forskningen har förändrats, speciellt när det gäller identitet och språk, men de är också en följd av hur diskussionerna kring vad som är sverigefinskt har ändrats.

I modern tid har en mängd personer individuellt eller i grupp skapat såväl en positivare självbild för sverigefinnar som en kombinerad identifikation med både det finska och sverigefinska, samtidigt som kopplingen till Sverige varit uppenbar.⁸³ Nedan listas några sådana personer och händelser som varit aktuella under eller efter 1990-talet. En del av händelserna är resultat av finska strävanden såväl inom Finland som internationellt, vilket har påverkat identifikationen med någonting finskt eller sverigefinskt. Listan nedan i Faktaruta 5 är förstås inte fullständig.

FAKTA *Kändisar och händelser av vikt för sverigefinska identifikationer*

Områden (Idrott, kultur, politik, närings- liv)	Symboliska händelser och värden	Personer
Idrott	Ishockey: VM-guld för Finland 1995	Tiotal professionella finska spelare i Svenska hockeyligan (SHL)
	Skidor: Olika mästerskap	Charlotte Kalla
	Diskus: VM-guld 2020	Daniel Ståhl
	Ridsport: Flera framstående tränare inom hästsport	Jorma Kontio, Timo Nurmos
	Travsport	Kari och Hanna Lähdekorpi
	Golf: PGA-touren (arrangeras av Professional Golfers' Association)	Jarmo Sandelin
	Ishockey: VM-guld för Finland 2022	
Kultur	Världsmästare i dragharmonika	Ari Haatainen
	Popmusiker i Sverige	Arja Saijonmaa, Lisa Miskovsky, Miriam Bryant, Mänskens- orkestern, Laakso, Love Antell
	Eurovisionsschlager	Lordi
	Rock	HIM

	Finska dirigenter i Stockholm	Paavo Berglund, Okko Kamu, Klaus Mäkelä, Susanna Mälkki, Sakari Oramo, Esa-Pekka Salonen, Leif Segerstam
	Nya teatern 2003	Irma Kario
	Dramaten: <i>Mormors svarta ögon</i> 2010, senare på andra scener och på tv och radio	Tanja Lorentzon
	Finlandiapriskandidat i Finland flera gånger, flera litterära utmärkelser	Asko Sahlberg
	Augustpriset i Sverige 2006	Susanna Alakoski
	Mumintrollet	Tove Jansson
	Helsingin Sanomats skämtteckningspris 2008	Markku Huovila
	Världs- och Europamästare i matlagning	Tommy Myllymäki
Politik	Finska erkänns som inhemskt språk 1994	Erling Wande, Per Unckel
	Minoritetsställningen 2000	Esko Melakari, Markku Peura
	Nobels fredspris 2008	Martti Ahtisaari
Näringsliv	Nokias framgångar 1990-talets mitt (teknologi)	
	Angry birds, 2009 och 2010-talet (spel)	
	Marimekko, Iittala, Arabia (design)	

Det finns förstås andra saker som stöder identifikationen med det sverigefinska och finska (inklusive det finska kynnet) även i Sverige. Hit hör till exempel de internationellt kända tävlingarna i kärringkånk, träskfotboll och kast med Nokiamobil.

Mötet med Sverige – utmaningar

Från bevarande till revitalisering

Sverigefinnarnas utveckling från historisk till modern invandrargrupp kantas av många små och stora beslut, fattade både av individer och på samhällsnivå. De förstnämnda kan ha beslutat sig att flytta till Sverige, medan myndigheters såväl stora som små beslut har påverkat finnarnas och sverigefinnarnas tillvaro i landet. Till individernas små beslut kan kanske också räknas det sätt på vilket de bestämmer sig, situation för situation, för att använda sina språk. Sådana beslut var i äldre tider möjligen av mindre vikt och mindre kopplade till principer än till praktikaliteter: Hur skulle man kommunicera för att uppnå förståelse, idka handel eller klara av arbetet? Under modern tid har identitet, samhörighet, kunskaper och ideologiska överväganden möjligen haft motsvarande effekter, även om kommunikationens resultat förstås alltså påverkar språkvalet.

Under efterkrigstiden har många invandrade personers brister i svenska lett till enkla val, åtminstone initialt: använd någon annan som tolk eller förmedlare. För de efterkommande generationerna är det snarare kunskaperna i finska som blivit en utmaning. För dem har det varit både omgivningens attityder och myndigheters övergripande språkpolitiska beslut – till exempel i skolfrågor – som avgjort hur man handskats med finskan. Svenskans inlär-

ning och användning har i praktiken varit garanterad, både genom personliga val och utbildningssystemets utformning.

Från 1960-talets slut fram till cirka 1990-talet handlade språkpolitiken mycket om förutsättningarna för de uppväxande generationerna att lära sig och utveckla sin finska. Litet ironiskt kom dessa aspekter dock med i samhällliga regleringar först i och med språklagen 2009. Talare av nationella minoritetsspråk fick då rätten att genom samhällets försorg använda, utveckla och lära sig sitt språk. De åtgärder som sattes in på utbildningens område från cirka 1970-talet medförde, tillsammans med ett socialt tryck som ledde till assimilering och språkbyte, en önskan att utveckla och att använda språken, i alla fall på papperet. I verkligheten visade det sig vara för lite. Från 1990-talets mitt har man istället tvingats försöka rädda det som räddas kan och satsa på en revitalisering av språket. Det innebär att språkkunskaperna hos föräldrarna har försvagats parallellt med att språkliga rättigheter blivit mer explicita och stöttande. Det i sin tur medför att föräldrar inte längre har kraft och kunskaper att föra språket vidare till den uppväxande generationen. Måhända har de stora besluten och formella förändringarna kommit för sent för att finskan i Sverige ska "överleva in i framtiden", som målet för svensk minoritetspolitik blivit. Tills vidare är därför målet att revitalisera språket.

I och med minoritets- och minoritetsspråklagen 2010, utvecklades genom skapandet av förvaltningsområden för finska, meänkieli och samiska en ny struktur. Kommuner, landsting och länsstyrelser kunde bli delar av dessa tre förvaltningsområden. Från 2020 har landsting och länsstyrelser ersatts av regioner. Lagstiftningen har inneburit att Stockholm, och Länsstyrelsen i Stockholms län, fått centrala roller i revitaliseringsarbetet. Sedan 2010 är Stockholms stad en del av det finska förvaltningsområdet, och sedan 2019 är staden även förvaltningsområde för me-

änkieli och samiska. De förpliktelser som detta medför har dock visat sig vara svåra att avkräva och få genomförda, som exempelvis delar av de minoritetsrättigheter som talarna av dessa språk har. Inte minst har stadens kommundelsnämnder utgjort en strukturell svårighet, då de åtaganden som lagen skapar endast är ytligt kända i många av dessa. Det gäller inte minst kravet på att förvaltningskommuner helt eller till väsentlig del ska tillhandahålla service på modersmålet i förskolan. Likaså var det svårt att under pandemins första del nå fram med information till de finskspråkiga äldre, på deras eget språk.

Det övergripande problemet med utbildningsfrågorna är efter femtio år av diskussioner ännu inte är löst. Utbildningssystemet och de små all dagliga besluten skapar inte i tillräcklig utsträckning förutsättningar för att finskan ska kunna användas och utvecklas tillräckligt länge, tillräckligt mycket och av tillräckligt många. I Stockholm finns det goda förutsättningar för finskans utveckling, men också risker. Det finns många talare av språket i staden, ett flertal tvåspråkiga skolor samt ett relativt stort utbud av kulturella och språkpolitiska satsningar. Sammantaget kan detta bidra till en stabilisering av finskan i tid och rum. Å andra sidan finns det bland myndighetsföreträdare, allmänhet och minoriteten själv fortfarande attityder som motverkar en sådan utveckling. I den sistnämnda saknas även känslan av att ha ett sammanhängande språkligt kitt, en gemenskap där finskan har en naturlig roll att spela. Dess medlemmar bor dessutom utspridda i ett stort stadsrum, med många konkurrerande språk och kulturer. Alla dessa faktorer bidrar till stadens mångfald, men motverkar enskilda språks fortsatta användning. Vi har förflyttat oss en bra bit ifrån *Mitt sa' finnen om Stockholm*.⁸⁴

REFERENSER

- Allardt, Erik & Starck, Christian, 1981. *Språkgränser och samhällsstruktur: finlandssvenskarna i ett jämförande perspektiv*. Stockholm: AWE/Gebbers.
- Broberg, Rickard, 1967. "Invandringar från Finland till mellersta Skandinavien före 1700." *Svenska landsmål och svenskt folkliv*, 90, s. 59–98.
- Brunner, Ernst, 2003. *Fukta din aska. C.M. Bellmans liv från början till slut*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag/MånpoCKET.
- Carlsson, Sten, 1984. "Stockholm som finnarnas huvudstad." I Sulo Houvinen (red.). *Mitt sa' finnen om Stockholm. Glimtar ur finnarnas historia i Stockholm*, s. 13–28. Stockholm: Kulturfonden för Sverige och Finland.
- Daun, Åke, 1989. *Svensk mentalitet – ett jämförande perspektiv*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- De Geer, Eric, 1986. *De finländska krigsbarnen i Sverige 1941–1948/Suomalaiset sotalapset Ruotsissa 1941–1948*. Stockholm: Föreningen Norden.
- De Geer, Eric, 2004. *Den finska närvaron i Mälardalens region – En geografisk-statistisk studie över de finstalande i Sverige*. Rapporter från Finskt språk- och kulturcentrum, 2. Eskilstuna/Västerås: Mälardalens högskola.
- De Geer, Eric & Wester, Holger, 1977. *Utrikes resor, arbetsvandringar och flyttningar i Finland och Vasa län 1861–1890*. Vasa: Svensk-Österbottniska Samfundet. Eskeland, Tuula, 2001. Stedsnavn og identitet. *Nordlit* 5(2):3, s. 3–21.
- Finska i Sverige. Ett inhemskt språk*, 1994. Ds 1994:97. Stockholm: Fritze. Utbildningsdepartementet, Stockholm.
- Forsberg, Anna Ö. & Persson Tenhuinen, Niclas, 2021. *C. A. Gottlunds samlade nedteckningar av finska släktnamn i husförhörslängderna 1819–1827 för Gräsmark, Fryksände, Norra Ny, Östmark och Dalby församlingar*. Gävle: förlaget Veidarvon.

- Huovinen, Sulo, 1986a. Finska språkets ställning i det svenska riket. I Huovinen, Sulo (red.): *Finland i det svenska riket*, s. 65–87. Stockholm: Kulturfonden för Sverige och Finland.
- Huovinen Sulo (red.), 1986b. *Finland i det svenska riket*. Stockholm: Kulturfonden för Sverige och Finland.
- Huovinen, Sulo (red.), 1986c. *Värmlandsfinnar. Om finnskogens historia och kultur*. Stockholm: Kulturfonden för Sverige och Finland.
- Häggström, Nils, Borgegård, Lars-Erik & Rosengren, Annette, 1990. *När finländarna kom: migrationen Finland-Sverige efter andra världskriget*. Gävle: Statens institut för byggnadsforskning.
- Ivars, Ann-Marie, 1986. *Från Österbotten till Sörmland – en undersökning av emigration och språklig anpassning*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Jokinen, Maijaliisa, 1996. ”Sverigefinska kultursträvanden”. I Lainio, Jarmo (red). *Finnarnas historia i Sverige, Del 3. Tiden efter 1945*, s. 379–424.
- Kepsu, Kaisa & Henriksson, Blanka, 2019. *Hjärnflykt eller inte? Del II. Svenskspråkig ungdomsflyttning till Sverige: trender och drivkrafter*. Helsingfors: Magma.
- Korkiasaari, Jouni, 2018. *Suomalaiset maailmalla. Siirtolaisuus/ Migration*, 44:2, s. 5–13.
- Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Lainio, Jarmo, 1996a. ”Finskans ställning i Sverige och dess betydelse för sverigefinnarna”. I Jarmo Lainio (red.). *Finnarnas historia i Sverige, Del 3. Tiden efter 1945*, s. 255–310. Stockholm: Nordiska museet.
- Lainio, Jarmo (red.), 1996b. *Finnarnas historia i Sverige, Del 3. Tiden efter 1945*. Stockholm: Nordiska museet.
- Lainio, Jarmo, 1996c. ”Sverigefinska idrottssträvanden”. I *Finnarnas historia i Sverige, Del 3. Tiden efter 1945*, s. 425–454. Stockholm: Nordiska museet.

- Lainio, Jarmo, 1997. "Swedish minority language treatment and language policy – Positive public rhetoric vs. grassroot struggle". I *Sociolinguistica*, 11, s. 29–42.
- Lainio, Jarmo, 2014. "The art of societal ambivalence – a retrospective view on Swedish language policies for Finnish in Sweden". In Mia Halonen, Pasi Ihalainen & Taina Saarinen (eds.). *Language Policies in Finland and Sweden. Interdisciplinary and multi-sited comparisons*, s. 116–144. Clevedon, Avon: Multilingual Matters Ltd.
- Lainio, Jarmo, 2018. "The five national minorities of Sweden and their languages – The state of the art and ongoing trends". In Nils Erik Forsgård & Lia Markelin (eds.). *Perspectives on minorities in the Baltic Sea area*, s. 45–76. Helsinki: Magma.
- Lainio, Jarmo, 2021a. "Vågor av migration och byar av flyttare – finskan i Sverige över tid och rum". I Bo Lindberg (red.). *Vårt gemensamma innanhav. Finskt och svenskt kring Östersjön*, s. 31–55. Göteborg: Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets- Samhället och Finska Vetenskaps-Societeten.
- Lainio, Jarmo, 2021b. "Sverigefinska i undervisningen – samhällsliga utvecklingar och utmaningar utanför klassrummet". I Tom Gullberg & Mårten Björkgren (red.). *Minoritetspedagogik i Norden*, s. 187–211. Umeå och Vasa: Bottniska studier.
- Lainio, Jarmo & Pesonen, Sari, 2021. "Önskar att jag hade fått hjälp att lära min son finska" – Finskans öden i skenet av 2000-talets utbildnings- och minoritetspolitiska utveckling i Sverige". *Språk och stil*. NF 31:1, s. 44–74.
- Lainio, Jarmo & Wandé, Erling, 1996. "Finskan i utbildningsväsendet och sverigefinnarnas utbildning i Sverige", s. 311–378. I Jarmo Lainio (red.). *Finnarnas historia i Sverige, Del 3. Tiden efter 1945*. Stockholm: Nordiska museet.
- Lainio, Jarmo & Wandé, Erling, 2015. "Meänkieli today – to be or not to be standardized". *Sociolinguistica*, Vol. 29, nr 1, s. 121–140.
- Lamberg, Marko, 2017. "Lurendrejare, rymlingar och solochvårare: Identitetsbytare i det tidigmoderna Stockholm". I Anna Götlind,

- Anna & Marko Lamberg (red.). *Tillfälliga stockholmare: Människor och möten under 600 år*, s. 225–250. Stockholm: Stockholmia förlag.
- Lithman, Yngve (red.), 1987. *Nybyggarna i Sverige: invandring och andrageneration*. Stockholm: Carlssons.
- Mitt' sa finnen om Stockholm: glimtar ur finnarnas historia i Stockholm*, 1984 (red. Sulo Huovinen). Stockholm: Kulturfonden för Sverige och Finland.
- Pekkala, Risto (toim.) 2007. *Täysillä – RSKL puoli vuosisataa: Routsinsuomalaisten keskusliiton: 50-vuotisjuhlakirja*. Stockholm: RSKL.
- Regeringens skrivelse 1994/1995:1. Finska språkets ställning i Sverige.
- Reinans, Sven Alur, 1996. ”Den finländska befolkningen i Sverige – en statistisk-demografisk beskrivning”. I Jarmo Lainio (red.). *Finnarnas historia i Sverige, Del 3. Tiden efter 1945*, s 63–105. Stockholm: Nordiska museet.
- Runblom, Harald, 1995. *Majoritet och minoritet i Östersjöområdet: Ett historiskt perspektiv*. Stockholm: Natur och kultur.
- Sappinen, Eero, 2019. *Värmlannin metsäsuomalaiset. Asutushistoriasta, agraarista kulttuurista ja muutoksesta*. Tutkimus, 4. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Snellman, Hanna 2003. *Sallan suurin kylä – Göteborg: Tutkimus Ruotsin lappilaisista*. Julkaisuja, 32. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SOU 2002:27. Mål i mun – Förslag till handlingsprogram för svenska språket*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SOU 2005:40. Rätten till mitt språk– förstärkt minoritetsskydd*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SOU 2017:60. Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SOU 2017:88. Nästa steg? Del 2. Förslag för en stärkt minoritetspolitik*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SOU 2017:91. Nationella minoritetsspråk i skolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

- Språklag* 2009:600. SFS 2009:600. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SÖ 2000:2. Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter. Utrikesdepartementet.
- SÖ 2000:3. Europeisk stadga om landsdels- eller minoritetsspråk. Utrikesdepartementet.
- Söder, Torbjörn 2011. *Matti Mörbbergs värmlandsfinska uppteckningar. Sammanställda och kommenterade av Torbjörn Söder*. Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.
- Tarkiainen, Kari, 1984. "Den finska boken och Stockholm". *Mitt sa' finnen om Stockholm*, s. 61–73. Stockholm: Kulturfonden för Sverige och Finland.
- Tarkiainen, Kari 1990. *Finnarnas historia i Sverige, Del 1. Inflyttarna från Finland under det gemensamma rikets tid*. Stockholm: Nordiska museet.
- Tarkiainen, Kari 1993. *Finnarnas historia i Sverige, Del 2. Inflyttarna från Finland och de finska minoriteterna under tiden 1809–1944*. Stockholm: Nordiska museet.
- Tarkiainen, Kari & Kangassalo, Kai, 2009. "Mitt", sa finnen om Stockholm = Minun Tukholmani. Stockholm: Kulturfonden för Sverige och Finland/Hanaholmens kulturcentrum.
- Thor Tureby, Malin & Johansson, Jesper, 2020. *Migration och kulturarv. Insamlingsprocesser och berättelser om och med de invandrade ca 1970–2019*. Lund: Nordic Academic Press.
- Villstrand, Nils-Erik, 1987. "Från det avlägsna Finland till orter nära flottan. De finska Båtsmanskompaniernas flyttning på 1600-talet". *Kustbygd och centralmakt 1560–1721* (red: Nils-Erik Villstrand).
- Virtaranta, Pertti, 1986. "Utforskningen av språk och traditioner i mel-lersta Skandinaviens Finnskogar". *Finland i det svenska riket* (red: Sulo Huovinen), s. 81–113. Stockholm: Kulturfonden för Sverige och Finland.
- Wande, Erling, 1996. "Tornedalen". *Finnarnas historia i Sverige, Del 3. Tiden efter 1945* (red: Jarmo Lainio), s. 229–254. Stockholm: Nordiska museet.

Wedin, Maud, 2007. *Den skogsfinska kolonisationen i Norrland*. Falun: Finnbygdens förlag.

Winsa, Birger, 1991. *Östligt eller västligt? Det äldsta ordförrådet i gällivarefinskan och tornedalsfinskan*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

SLUTNOTER

- 1 Carlsson 1984; Tarkiainen 1990, 1993.
- 2 Se t.ex. Villstrand 1987; Tarkiainen 1990.
- 3 Tarkiainen 1990.
- 4 Huovinen (red.) 1986b.
- 5 Mitt' sa finnen om Stockholm/Minun Tukholmani 1984, 2009.
- 6 Tarkiainen 1993; Lamberg 2017.
- 7 Tarkiainen 1993; Kepsu & Henriksson 2019.
- 8 Främst av Tarkiainen i hans två band om finnarnas historia före 1945 och Lainios antologi efter 1945; Lainio (red.) 1996b; se även Carlsson 1984; Lamberg 2017.
- 9 Brunner 1993.
- 10 Tarkiainen 1990; Lainio 2021a.
- 11 <https://historiesajten.se/handelser2.asp?id=9> ;
<https://sok.riksarkivet.se/Sbl/Mobil/Artikel/14000>, hämtade 6 maj 2021.
- 12 <http://runeberg.org/authors/sodrgran.html>.
- 13 De Geer 2004.
- 14 Winsa 1991; Wande 1996.
- 15 Lainio & Wande 2015.
- 16 Tornedalingarna och meänkieli beskrivs närmare av Constanze Ackermann-Boström i denna essäserie.
- 17 <https://www.str-t.com/>
- 18 Se t.ex. Huovinen (red.) 1986c; Virtaranta 1986; Wedin 2007.
- 19 Broberg 1967; Eskeland 2001.
- 20 Även utanför Värmland: <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.14e585681665e51b751283c/1539352931467/Finnmarker-webb.pdf>
Hämtat 3 september 2021.
- 21 Tarkiainen 1990.
- 22 Virtaranta 1986.
- 23 <https://blogg.slaktingar.se/underhallaren-bjorn-skifs-anor-i-dalarna-och-varmland/>, hämtat 6 maj 2021.
- 24 <https://www.finnsam.org/>

- 25 <https://www.rotter.se/senaste-nytt/3513-nu-har-skogsfinnarna-ett-eget-forbund> ; <https://veidarvon.com>; hämtat 6 maj 2021.
- 26 Eskeland 2001; Forsberg & Persson Tenhuinen 2021.
- 27 Lainio 2021a.
- 28 Förlusten av hela Finland 1809 var kanske det mest omvälvande resultatet, även om erövringen av Skåne, Halland, Blekinge, Bohuslän, Jämtland och Härjedalen i delvis andra krig än de som nämns här var centrala för utformningen av dagens Sverige. Från 1721 till 1809 var Sverige i andra krig med jämna mellanrum med Ryssland.
- 29 https://sv.wikipedia.org/wiki/Nordiska_tjugofem%C3%A5rskriget; <https://www.uppslagsverket.fi/sv/sok/view-103684-Hakkapeliter>. Hakkapeliterna var den del av Gustav II Adolfs kavalleri som rekryterats i Finland, varav en del från svenskspråkiga områden. Kavalleriet bestod av tre kavalleriregementen. <https://sv.wikipedia.org/wiki/Hakkapeliter>; <http://www.blf.fi/artikel.php?id=2342>, Hämtat 5 maj 2021.
- 30 T.ex. Karlskrona under 1600-talet, Villstrand 1987; sågverken i Sundsvallstrakten under 1800-talets senare hälft, jfr De Geer & Wester 1977; Lainio 2021a.
- 31 Kepsu & Henriksson 2019.
- 32 <https://www.tukholmanss.com/>
- 33 De Geer 1986) <https://stockholmskallan.stockholm.se/post/30868> Hämtat 2 september 2021.
- 34 <https://svenska.yle.fi/artikel/2015/03/25/lapplandskriget-och-den-branda-jorden>; <http://gamla.hbl.fi/nyheter/2015-09-03/768892/100-000-flyende-finlandare-fick-omedelbart-hjalp>; <https://www.uppslagsverket.fi/sv/sok/view-170045-Lapplandskriget>, hämtade 2 september 2021.
- 35 Se t.ex. Lainio 2018, 2021a.
- 36 Finska i Sverige, 1994.
- 37 SCB och SR Finska, 2020.
- 38 <https://siirtolaisuus-migration.journal.fi/issue/view/6140/864> Hämtat 3 september 2021. Se även Korkiasaari 2018, för statistik över tid om sverigefinländare och andra migranter från Finland.
- 39 www.rskl.se
- 40 Pekkala, (red.), 2007.
- 41 <http://marabouparken.se/nar-storken-kom-till-sundbyberg/>

- 42 <https://arkisto.org/wp-content/uploads/2016/12/vikvagg.pdf>, hämtat 6 maj 2021.
- 43 Lainio 2021a.
- 44 Allardt & Starck 1981.
- 45 Ivars 1986.
- 46 Korkiasaari, 2018.
- 47 T.ex. artiklar i Lithman (red.) 1987.
- 48 Daun 1989.
- 49 Svanberg & Runblom (red.) 1989.
- 50 Pekkala, (red.) 2007.
- 51 Se Lainio 1996a; Pekkala, (red.) 2007.
- 52 SÖ 2000:2, SÖ 2000:3.
- 53 <https://sverigefinne.se/>
- 54 <https://www.folktinget.fi/sv/start/>
- 55 <https://finlandsinstitutet.se/>
- 56 <https://www.rsn-sfu.se/>; personlig kommunikation, Laura Hagström, 21-05-20.
- 57 <https://tukholmansuomalaisetopiskelijat.wordpress.com/>
- 58 <https://uusiteatteri.se/>
- 59 <https://www.ruotsinsuomalainen.com/>
- 60 <https://sverigeradio.se/sisuradio/> ; <https://www.svt.se/nyheter/utiset/>; <https://kontakt.ur.se/guide/nationella-minoriteter>
- 61 <https://finlandsinstitutet.se/>
- 62 <https://finlandsinstitutet.se/finntasticfestival2021/>; hämtad 21-05-20.
- 63 <https://www.isof.se/sprak/minoritetsprak/suomi-finska/kieliviesti.html>
- 64 www.isof.se
- 65 <https://www.su.se/utbildning/alla-amnen/finska-1.426261?expEduItemPacks=&expEduItems=&open-collapse-boxes=>; avdelningen ingår i Inst. för slaviska och baltiska språk, finska, nederländska och tyska.
- 66 Under 2021 pågår förberedelser att skapa en lärarutbildning för jiddisch vid Lunds universitet.
- 67 En festskrift är under utarbetande, som kommer att finnas tillgänglig på samma plats som 80-årsskriften: http://www.su.se/polopoly_fs/1.65539.1323952726!/festkrift80.pdf
- 68 <https://www.svenskakyrkan.se/finskaforsamlingen>

- 69 <https://www.svenskakyrkan.se/finska-forsamlingen/finska-kyrkans-historia>
- 70 www.arkisto.org
- 71 www.arkisto.org
- 72 <https://www.kulttuuri.se/>
- 73 <https://www.sverigefinskaskolan.eu/>
- 74 <https://www.norden.org/sv/information/avtal-och-lagstiftning>
- 75 <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Migration-till-Sverige/Historik.html>
- 76 <https://www.norden.org/sv/treaties-and-agreements/sprakkonventionen>
- 77 Bajqinca, 2019.
- 78 Regeringens skrivelse 1994/1995:1.
- 79 SÖ 2002:2 respektive SÖ 2002:3.
- 80 SOU 2002:27 respektive Språklag 2009:600.
- 81 SOU 2005:40 respektive Lag 2009:724.
- 82 SOU 2017:60, SOU 2017:88.
- 83 Se även Lainio 1996c.
- 84 I Stadsmuseets utställning om nationella minoriteter som öppnade hösten 2021 finns ett flertal intervjuer med sverigefinnar. I Finnarnas historia, Del 3, Tiden efter 1945 finns också ett antal personporträtt av personer som haft betydelse för den sverigefinska utvecklingen och för Stockholm (Laino, [red.] 1996b). När det gäller sådana porträtt med visst fokus på unga sverigefinnar, har sverigefinländarnas arkivs mobila utställning Arvet samlat intervjuer med ett tjugotal personer (<https://arkisto.org/vandringstallningar/arvet/> hämtat 3 september 2021).

NATIONELLA MINORITETER OCH URFOLKET SAMER I STOCKHOLM

4

Judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalningar är sedan år 2000 Sveriges nationella minoriteter.

Samer är även Sveriges urfolk. De har levt och verkat i den mångkulturella och flerspråkiga staden Stockholm under lång tid. Få känner till deras historia och de villkor som har präglat deras närvaro.

Mellan 2020 och 2022 arbetade Stadsmuseet i Stockholm i ett kunskapsuppbyggande projekt i samverkan med minoriteterna. Samlingarna berikades med minnen, fotografier och föremål. Utställningen *Vems är du?* berättade om den samhörighet, stolthet och upprymdhet, sorg och tystnad som materialet vittnar om. Till projektet knöts även en forskargrupp som skrev historiska underlag. I syfte att ytterligare sprida kunskapen om Sveriges minoriteter publicerar *Stockholmia – forskning och förlag* nu de underlagen.

Stockholms
stad

STOCK
HOLMIA
ESS ▶

ISBN 978-91-7031-352-3

9 789170 313523